

העימות המדמם בסווידא: דילמות אסטרטגיות לישראל

כרמית ולנסי | 20 ביולי, 2025 | גיליון 2016

ההתקוממות באזור א-סווידא בסוריה, שהתלקחה מאירוע מקומי שהתפתח לעימות רחב היקף, גררה מעורבות אזורית ובינלאומית ובעיקר הטילה צל כבד על אופי המשטר ותפקודו. במהלך מספר ימים התנהלו התנגשויות קשות בין מיליציות דרוזיות מקומיות לבין לוחמים מקרב שבטי הבדואים הסונים. כוחות הביטחון הסוריים נשלחו לאזור כדי להשיב סדר, אך כניסתם הובילה להסלמה וללחימה עצימה בינם לבין הדרוזים וגורמים חמושים אחרים. בתוך ימים ספורים נהרגו מאות בני אדם, תמונות וסרטוני זוועה של הרג וטקסי השפלה של המיעוט הדרוזי הופצו ברשתות. גם הפעם, כמו באירועי אפריל, ישראל התערבה צבאית - תקפה מטרות של הצבא הסורי בדרום סוריה ואף שיגרה טילים אל מטה משרד ההגנה בלב דמשק. מהלך זה נומק כחובה להגן על הקהילה הדרוזית בסוריה, לנוכח הדיווחים על פגיעה המונית באזרחים דרוזים במהלך האירועים וכן בתגובה להפרת הדרישה הישראלית לשמור על דרום סוריה מפורז. התקיפות הובילו להסגת כוחות הביטחון הסורים מא-סווידא ומאז הסלימה הלחימה בין השבטים הבדואים לדרוזים, וכוחות נוספים מרחבי סוריה נהרו לאזור. האירוע טרם הסתיים, אך כבר בשלב זה עולות שאלות כבדות משקל לגבי תפקודו של המשטר הסורי חדש, האסטרטגיה הישראלית כלפי סוריה ועתיד תהליך ההסדרה בין המדינות.

המשבר בדרום סוריה מתעצם ומציב את ישראל בפני דילמות אסטרטגיות סבוכות. מאז עלייתו לשלטון של אחמד א-שרע, סוריה חוותה עימותים אלימים בין המיעוטים העלוויים והדרוזים לבין כוחות הביטחון של המשטר, מיליציות וכנופיות חמושות. האירועים מביאים לידי ביטוי את השלכותיה של מלחמת האזרחים בסוריה והיותה רוויית הרג, הרס, דיכוי והתעללויות. על אלה מתווספים חשש וחשד של המיעוטים כלפי משטרו החדש של אחמד א-שרע וכוחותיו, שעד לאחרונה נחשבו גורמים ג'האדיסטיים ושוב הם מעורבים במעשי ההרג. האירוע המורכב נמצא בעיצומו, ומעורבים בו גורמים שונים, חלקם פועלים "מטעם", אחרים באופן עצמאי. כאירועי אלימות קודמים בסוריה, המשבר מתחולל על רקע דיס-אינפורמציה ופייק ניוז מרובים, משלל הצדדים. ועדיין, ברור הוא שהאלימות והאכזריות הפכו לנחלת הכלל. תמונות וסרטונים מתעדים הוצאות להורג, התעללויות, חטיפות אזרחים וטקסי השפלה של שלל הכוחות הלוחמים באזור: כוחות הביטחון שנשלחו בשמו של א-שרע, שבטים בדואיים, כוחות חמושים דרוזים ומיליציות חמושות עצמאיות.

כשהגיעו דיווחים על אודות הרג המוני של דרוזים בא-סווידא, מנהיגי הציבור הדרוזי בישראל הגבירו את הלחץ על הממשלה לפעול להצלת בני עדתם שמעבר לגבול. קריאות לעזרה הופצו ברשתות החברתיות, חיילים וקציני צה"ל דרוזים דרשו לא לעמוד מנגד, ולמעלה מאלף צעירים דרוזים מהגליל והכרמל פרצו את הגבול עם סוריה כדי לסייע ללוחמים הדרוזים בסווידא. אירועים אלו, לצד מה שישראל תפסה כהפרה של המשטר הסורי את דרישתה לפזר את דרום סוריה, הובילו לגל תקיפות ישראליות, בשלב הראשון כאיתות אזהרה סמלי ולאחר מכן אף סמוך לארמון ולמשרד ההגנה בדמשק.

תהא זו שגיאה להסיק מסקנות נחרצות בשלב זה אולם אירועי השבוע האחרון מעלים שאלות קריטיות בעלות השפעה על האסטרטגיה הישראלית בסוריה בטווח הזמן הקצר והארוך:

1. המשטר הסורי - דירקטיבה ברורה או חוסר שליטה?

עד כה, נצברו שלל עדויות למעורבותם של כוחות הביטחון של המשטר במעשי הטבח. לפי דיווחים מקומיים, חלק מהכוחות שנשלחו לסווידא תקפו באכזריות את הדרוזים, ביצעו מעשי הרג שלוו בביזה והצתת בתים בכפרים דרוזים. דפוס זה מוכר מהעימותים שהתחוללו מול העדה העלווית במארס 2025, אז הואשמו כוחות המזוהים עם א-שרע בטבח של מאות אזרחים עלווים בצפון-מערב סוריה – טבח על רקע נקמה עדתית בנאמני המשטר הישן, וכך גם מהעימותים מול העדה הדרוזית שהתרחשו בסוף אפריל.

שאלת האחריות של המשטר הסורי החדש למעשי הטבח בדרוזים ניצבת במוקד הדיון. אפשר שמדובר באחד מהשניים: א-שרע הוא שנתן הנחייה ברורה לאנשיו לבצע את הטבח ו"לסגור חשבונות" עם העדה הדרוזים. או שהתבטאויותיו – שלפיהן הוא התערב בסווידא רק כדי למנוע אנרכיה וכי ה"הגנה על הדרוזים וזכויותיהם היא בעדיפות עליונה" – משקפת מידה מסוימת של אמת. במילים אחרות, א-שרע עצמו לא הורה במפורש בפגיעה במיעוט הדרוזי, אך הכוחות הפועלים בשמו ניצלו את ההתקוממות כדי ליישב חשבונות עדתיים ישנים, אולי בעצימת עין של הדרג הפיקודי, וזאת לצד כאוס בלתי נשלט של ערב רב של גורמים חמושים ואלימים. יצוין שהצבא הסורי המתהווה מורכב בין היתר מלוחמי ג'האד, חלקם לוחמים זרים, שלא בהכרח סרים באופן מלא למרות המשטר. בכל מקרה, שוב מוכח חוסר השליטה של א-שרע בכוחות, כולל באנשיו שלו.

אומנם כמו בעימותים הקודמים, לא הוכחה דירקטיבה לפעולה מא-שרע עצמו. אך ראוי להציב את השאלות הבאות בניסיון להבין את המתרחש: האם בשם רצון "לסגור" חשבונות עדתיים או לבסס שליטה בדרום סוריה, א-שרע היה מסכן את כל הישגיו הדיפלומטיים והכלכליים שצבר בשבעת החודשים האחרונים, לרבות ההכרה והתמיכה האזוריות בו, האמון שנשיא ארצות הברית טראמפ נתן בו וההחלטה האמריקאית ההיסטורית להסיר את הסנקציות החונקות את הכלכלה הסורית? זאת ועוד, סביר להניח, שא-שרע למוד ניסיון מהנפוצות של עימות מול העדה הדרוזית בכל הנוגע לתגובה אפשרית מצד ישראל. האם ייקח את הסיכון שישראל תגיב באופן העלול לאיים לא רק על כסאו אלא גם על שרידותו? שאלות אלו מטילות ספק במעורבותו

הישירה, עם זאת, לא ניתן לפסול אפשרות שהמהלך התרחש בידיעתו של אלשרע או לכל הפחות בהעלמת עין מצידו.

2. התמיכה בדרוזים בסוריה - חובה מוסרית או סיכון?

הקהילה הדרוזית בישראל מהווה חלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית. לנוכח דיווחים על טבח באחיהם בא-סווידא, התגייסות ומעורבות ישראל - גם אם מוגבלת - נובעת מתחושת אחריות לאומית ושותפות גורל. גורמים בישראל הביעו לא אחת מחויבות לשמירה על זכויותיהם של הדרוזים, ראש הממשלה בנימין נתניהו כינה את הדרוזים "אחים" והצהיר כי ישראל לא תוכל להשלים עם מצב שבו צבא סוריה מתחיל לטבוח בדרוזים, כדבריו, באזור שהובטח כי יישאר מפורז. לצד השיקול הערכי, ניכר גם שיקול אסטרטגי: ההתבססות של משטר חדש בדמשק - שחלק מאנשיו הם יוצאיהם של ארגוני ג'האד - מעוררת חשש בישראל, במיוחד אם משטר זה ינסה לבסס מחדש שליטה בדרום סוריה בכוח צבאי. הדרוזים, המהווים רוב מוחלט במחוז סווידא, יכולים להוות חיץ ולבלום השתלטות גורמים עוינים על מרחב הקרוב לגבול הישראלי.

ברם, כפי שארע באירועים קודמים בסוריה, התמיכה הישראלית בדרוזים, שתורגמה לתקיפות כולל בדמשק, עוררה ויכוח בישראל עקב הסיכונים הכרוכים בה. ראשית, קיים חשש מ"קשר גורדי" - הסתמכות יתר על חסות ישראלית, שתפגע בדימוי ובלגיטימציה של הקהילה הדרוזית בסוריה. כבר כעת נשמעות טענות שלפיהן הדרוזים פועלים כ"גיס חמישי" בשם אינטרסים ישראליים. מעבר לכך, העדה הדרוזית בסוריה אינה הומוגנית וכוללת גם גורמים ניצייים, המעורבים בליבוי העימות, דוגמת הזרם שמוביל השיח חכמת אל-הג'רי ו"המועצה הצבאית" אשר פועלת תחתיו. חלק ממנהיגי הדרוזים עצמם מעוניינים להשתלב במדיה הסורית המתחדשת מסתייגים מפנייה פומבית לישראל, שמא תיווצר להם תדמית של בני חסות של אויב. בנוסף, התקיפות הישראליות שנועדו להגן על הדרוזים הציבו את ישראל במוקד הביקורת בסוריה ובאזור תוך האשמתה בפילוג ובהתססת האלימות בסוריה.

3. התקיפות הישראליות - הקרנת עוצמה או יריה ברגל?

התקיפות הישראליות בסוריה היו הפגנת עוצמה, שיקפו נחישות לפעול לנוכח איום על האינטרסים הישראליים ונשענו על הדימוי העוצמתי שישראל הצליחה לצבור בשנה האחרונה. ישראל הוכיחה שוב כי היא שומרת על עליונות אווירית מוחלטת במרחב. התקיפה סמוך למטה משרד ההגנה הסורי והפגזת מטרות סביב ארמון הנשיאות סימנו לנשיא א-שרע כי ישראל מוכנה להסלים אם יאוימו אינטרסים שלה: לא תותר פגיעה במיעוט הדרוזי בדרום ולא תופר הדרישה לשמור על דרום סוריה כאזור מפורז. [בהקשר זה, גורמים בסוריה הבהירו כי סברו שיש "אור ירוק" מארצות הברית ומישראל לפעול צבאית ולא צפו את תגובתה של ישראל.](#)

לאחר הסגת כוחות המשטר מא-סווידא נראה היה שהמהלך הישראלי הניב תוצאה חיובית של בלימת האלימות והאצת הפסקת האש. ברם, זמן קצר לאחר מכן העימותים בין הבדווים לדרוזים

הוחרפו. ההסלמה הניעה תפנית חדה בעמדה הישראלית (ככל הנראה בעקבות לחץ אמריקאי), [כאשר גורם מדיני הצהיר כי ישראל הסכימה לאפשר כניסה מוגבלת של כוח ביטחון פנים סורי למחוז למשך 48 השעות הקרובות.](#)

מידת אחריות של המשטר אינה בעלת ערך פולמוסי בלבד, אלא היא קשורה ברציונל המנחה את המהלך הישראלי. אם אכן יתברר כי המשטר החדש כיוון את אנשיו לפגוע באוכלוסייה הדרוזית, אזי הפעולה הישראלית נראית כמהלך הומניטרי מוצדק – מעין אזהרה שפשעי מלחמה נגד מיעוטים לא יעברו בשתיקה. כפי שרבים בישראל טענו, מול שלטון המזכיר באופיו ארגון ג'האדיסטי המתהדר ברטוריקה מתונה אך מאפשר טבח עדתי, ההתערבות הצבאית הייתה הכרח מוסרי. כך ישראל גם אכפה בנחישות את דרישתה לשמור על פירוז האזור מנשק כבד. ואולם, אם א-שרע אכן ניסה למנוע שפיכות דמים ונגרר למשבר שיצא מכלל שליטה, או לחלופין איבד אחיזה על כוחותיו בשטח, הרי שהתקיפה הישראלית לא רק מצטיירת כהתערבות בענייניה הפנימיים של סוריה, המצויה בעיצומו של תהליך איחוי והתחדשות, אלא שוחקת ומחלישה את המעמד והלגיטימציה של המשטר המרכזי וכך תורמת לכאוס.

ברוח זאת החלו להישמע דברי ביקורת כלפי ישראל. [א-שרע האשים את ישראל בחתירה תחת יציבות ארצו וטען שיששראל מנצלת את האלימות העדתית כתואנה לפרק את אחדות העם.](#) מבחינת דמשק ובעלות בריתה, התערבות זו איששה נרטיב מוכר שלפיו ישראל שואפת לסכסך בין עדות ולפלג את המדינות הערביות כדי להחלישן. מסרים דומים נשמעו גם מטורקיה, ירדן, סעודיה וקטר שהצטרפו לגינוי ההתערבות הזרה בענייני סוריה ולהבעת תמיכה בשלמותה וביטחונה של סוריה. [דוברת משרד החוץ האמריקני הצהירה שוושנינגטון "לא תמכה" בפעולה הישראלית,](#) ושארצות הברית פועלת דיפלומטית הן מול ישראל והן מול סוריה להרגעת המשבר. במועצת הביטחון של האו"ם קראו [רוסיה](#) ומדינות נוספות לכבד את ריבונות סוריה, וגינו במרומו "שחקנים חיצוניים" המנצלים מצב שביר כדי ללבות מתחים עדתיים.

התפתחויות אלו משקפות דילמה ישראלית, הקשורה באופי המדינה הסורית. ניכר שישראל טרם ביררה לעומק במסגרת איזו מדינה בסוריה - אחודה או מפורקת - ישמרו טוב יותר האינטרסים הביטחוניים שלה. לכאורה, שלטון ריכוזי, יציב וחזק יכול לאכוף שליטה ומרות בסוריה, לרבות בגבול עם ישראל. אך בעת הנוכחית אין זה המצב וא-שרע שוב מתגלה כי יכולתו לשלוט בשטח מוגבלת בעליל. בנוסף, על אף המגעים עימו בחודשים האחרונים, החשדנות הישראלית אשר לאופיו ולכוונותיו נותרה בעינה. מצד שני, שלטון חלש ומדינה המפוצלת לשלל גורמים קיצוניים ואלימים עלולים לייצר כאוס ואלימות שיזלגו לשטח ישראל, בהיעדר כתובת ברורה שניתן יהיה להתנהל מולה. הדינמיקה בשטח ותפקידן של מדינות האזור ושל ארצות הברית בניסיון לשכך את המתיחות וליישב את המשבר הן שיכתיבו את ההתפתחויות בהמשך, אך גם למהלכיה של ישראל נודעת השפעה על כיוון.

4. קריסת המשא ומתן או חזרה לשולחן?

העימות מציב את ישראל וסוריה בפני מספר תרחישים עתידיים – בין המשך קיפאון ועוינות לבין חידוש תהליך ההסדרה והפיוס. בטווח הקצר, אפשר שהעזוץ הנוכחי יוביל להקפאה ממושכת של כל ערוץ הידברות או משא ומתן בין ירושלים לדמשק. חוסר האמון שנזרע לצד הרטוריקה החריפה משני הצדדים עלולים להשיב את המדינות לדפוס מוכר של עוינות. במצב זה, הסכנה היא שכל אירוע נקודתי – תקרית גבול, פיגוע של מיליציה או פרובוקציה – יצית מחדש עימות באין מנגנון תיאום למניעה.

לעומת זאת, אפשר שדווקא מנקודה זו ולאור התמיכה האמריקאית, תהליך ההסדרה ישוב למסלולו – אולי אף ביתר שאת, מתוך הבנת החשיבות במניעת סיבוב אלים נוסף. ארצות הברית כבר הבהירה שיש ["הזדמנות להגיע להסכם יציב בין שתי המדינות הריבוניות"](#) – ישראל וסוריה – וכי היא תפעל לקידומו. האינטרס של א-שרע ברור – יציבות, סיוע בינלאומי בשיקום סוריה ובלימת אנרכיה עדתית – יעדים שלא יושגו בהיעדר הסדרה עם ישראל. ישראל מצידה מגיעה הפעם לשולחן המשא ומתן מעמדת עוצמה (אף יותר מאשר בעבר) ולכן יכולה להגדיר מחדש את תנאיה, לרבות שימור שטח מפורז בדרום סוריה, הסכמה על הרכב הכוחות שיאבטח את אזור החיץ, התחייבות סורית להגנה על המיעוט הדרוזי וכן להתנות כל נסיגה של כוחותיה בהדרגה ובהתאם למילוי תנאיה על ידי המשטר. ישראל מעוניינת להימנע מהסתבכות צבאית ארוכת-טווח בסוריה, ומודעת לאינטרס המשותף שהיא חולקת עם המשטר לבלימת איראן ושלוחיה מהתבססות מחודשת בשטח המדינה. על כן, שני הצדדים עשויים לחתור להבנות שקטות או גלויות כדי לייצב את המצב.

המלצות

על רקע ההתפתחויות האחרונות, ישראל נדרשת לגבש מדיניות זהירה ומושכלת – כזו שתשמר את מחויבותה לשלום העדה הדרוזית ולאינטרסים הביטחוניים במרחב, אך גם תימנע מהידרדרות לעימות צבאי שייתפס כהתערבות מסלימה בלב משבר סורי פנימי ותגרור תגובות נגד. לאחר התגובה החריפה של ישראל נגד המשטר, נכון יהיה להימנע ככל הניתן מפגיעה במוקדי שלטון מרכזיים בדמשק, אלא אם מתרחש אירוע קיצוני שמחייב תגובה ישירה. חשיבות יתרה נודעת לתיאום הדוק עם ארצות הברית. וושינגטון יכולה למנף את השפעתה על שלטון א-שרע לשם ריסון האלימות כלפי המיעוטים (עד כמה שיוכל). מסר מרכזי שעל ישראל להעביר בשיתוף עם וושינגטון הוא, שהמשך הסיוע הבינלאומי לשיקום סוריה והלגיטימציה של המשטר החדש יותנו בהתנהלותו, במיוחד כלפי מיעוטים. במסגרת זו, ראוי לדרוש מא-שרע לאכוף ענישה מיידית לכל לוחם שפגע בדרוזים בניגוד להנחיות המשטר.

אף שישיראל אינה צד רשמי בתהליך הפיוס הפנימי בסוריה, עליה לתמוך ביוזמות תיווך שיביאו להסדר בין המשטר הסורי לבין הנהגת הדרוזים, בעיקר מול ארצות הברית [ויירדן, שאירחה את המפגש הטריטורלי במטרה לקדם את הפסקת האש](#). על ממשלת ישראל להמשיך ולחבק את אזרחיה הדרוזים, לשלבם במדינה ולהבטיח את ביטחונם – תוך קביעת גבולות ברורים. פריצת

הגבול של מאות צעירים דרוזים הייתה חסרת תקדים ועלולה הייתה לסבך את צה"ל בעימות ישיר בשטח סוריה. בנוסף, ישראל יכולה לפעול יחד עם מדינות האזור וארגונים בינלאומיים להעברת סיוע הומניטרי לדרוזים בא-סווידא ואף לשקול את המשך קליטת פצועים דרוזים בבתי חולים בישראל.

במבט קדימה, עתיד ההידברות הישראלי-סורי תלוי במידה רבה במהלכים שינקטו השחקנים המרכזיים – ישראל, סוריה, ארצות הברית ובעלי העניין האזוריים – בשבועות הקרובים. החלטותיהם יקבעו אם אירועי א-סווידא יזכרו כאירוע טרגי, אך כזה שדווקא האיץ בצדדים להגיע לפתרון ארוך טווח, או כנקודת מפנה שערערה את האמון השברירי וחידשה את העוינות ביניהם.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט